

Секцыя 1. БЕЛАРУСКАЯ МОВА І СВЕТ

В. М. Гапеева

ФУНКЦЫЯНАВАННЕ ДЫСКУРСІВАЎ У ПЕРАКЛАДЗЕ

Тэрмін *дыскурсіўны маркёр*, або *дыскурсіў* пакуль не мае ўстойлівага функцыянавання ў айчыннай лінгвістыцы. У літаратуры часцей ужываюцца яго сінонімы *прагматычная часціца*, *прагматычны выраз*. Як адзначаюць аўтары «Даведніка па дыскурсіўных словах рускай мовы», такія адзінкі не маюць назвы ў традыцыйнай тэрміналогіі, забяспечваючы пры гэтым, з аднаго боку, звязнасць тэксту, з іншага – адлюстроўваючы «працэс узаемадзеяння моўцы і слухача, пазіцыю моўцы» [3, с. 7].

У якасці дыскурсіваў выступаюць знамянальныя (*практычна, surely* ‘вядома ж’), службовыя часціны мовы (*быццам, хаця*) і цэлыя канструкцыі (*як мне здаецца*), што сведчыць пра іх транскатэгарыяльнасць. Дыскурсівы пакрываюць даволі шырокі спектр значэнняў і функцый: ацэнка, меркаванне, акцэнтаванне, увядзенне прыкладу, заканчэнне тэмы, падвядзенне вынікаў – далёка не поўны іх спіс. Яшчэ адной асаблівасцю дыскурсіваў выступае іх поліфункцыянальнасць, калі адна адзінка можа выступаць адразу ў некалькіх функцыях (сінкрэтызм) або выконваць розныя функцыі ў розных кантэкстах (парадыгматычная поліфункцыянальнасць) [1, р. 27].

Сярод знамянальных часцін мовы, якія робяцца крыніцай папаўнення дыскурсіваў, – дзеясловы ў імператыўнай форме. Падчас пераходу адзінкі ў дыскурсівы губляецца яе імператыўнае значэнне, таксама адбываецца размыванне лексічнага значэння. Аднак іх семантыка ў пэўнай ступені захоўваецца. Так, дыскурсівы *глядзі, слухай, чакай* могуць выкарыстоўвацца як ўзаемазамянальныя, перадаючы агульнае значэнне ‘звярнуць/прыцягнуць увагу’, іх канатацыя ўсё ж адрозніваецца, для кожнага дыскурсіва прысутнічае свая сема: *чакай* = ‘давай спынімся і падумаем / спыніся і дай мне сказаць’, *слухай* = ‘звярні ўвагу на тое, што я зараз буду казаць’, *глядзі* = ‘звярні ўвагу на тое, што я паказваю’.

Вывучэнне прагматычных маркераў крослінгвістычным метадам з прыцягненнем дадзеных перакладных карпусоў бачыцца навукоўцамі перспектыўным з прычыны полісемічнасці дыскурсіваў і размытасці іх ядзернага значэння [2, р. 111].

Звернемся да прыкладаў, адабраных з тэкстаў перакладной літаратуры, і прасочым, як адбываецца перанос семантыкі дыскурсіваў з адной мовы на іншую.

Пры перакладзе дыскурсіва *look* на беларускую мову ўжываюцца розныя адпаведнікі, сярод якіх: *вось што, памятай, падумай, паслухайце* (табл. 1).

Табліца 1

Пераклады дыскурсіва *look* на беларускую мову

Арыгінал	Пераклад
<i>I might take sixty. Now look here, mister, I ain't got all day. I'm a business man but I ain't out to stick nobody.</i>	Можжа, сядземся на шасцідзесяці? Вось што , містэр, дзень кароткі. Я чалавек дзелавы, а не махляр.
<i>So long, fella. You been a good guy. But look, when you been in stir a little while, you can smell a question comin' from hell to breakfast.</i>	Ну, бывай, дружа! Хлопец ты неблагі. Толькі памятай : хто пасядзеў у ката-лажцы, той здалёку пачуе, куды вецер вее.
<i>I'll lose my job if I don't do it. And look – suppose you kill me?</i>	Калі я не выканаю загаду, мяне з работы прагоняць. А цяпер падумай ... Ну, дапусцім, ты заб'еш мяне.
<i>Now, look here. I'm givin' you my shirt, an' you took all this time.</i>	Паслухайце . Я гатовы дадаць вам сваю апошнюю кашулю, а вы столькі часу ў мяне аднялі.

Пры перакладзе дыскурсіва *listen* на беларускую мову ўжываюцца аднакарэнныя адпаведнікі: *слухай, слухайце, паслухай* (табл. 2).

Табліца 2

Пераклады дыскурсіва *listen* на беларускую мову

Арыгінал	Пераклад
<i>Listen. The more men you've had, the more I love you. Do you understand that?</i>	Слухай . Чым болей ты мела мужчын, тым болей я цябе кахаю. Разумееш?
<i>We guaranteed it to be an automobile. We didn't guarantee to wet-nurse it. Now listen here, you-you bought a car, an' now you're squawkin.</i>	Мы гарантавалі, што гэта аўтамабіль. А мамку прыстаўляць да яго не браліся. Слухайце сюды. Вы набылі машыну, а цяпер гарлапаніце.
<i>'There's been a lot of tea about lately. They've captured India, or something,' she said vaguely. 'But listen, dear. I want you to turn your back on me for three minutes.</i>	«Нядаўна завезлі вялікую партыю гарбаты. Яны заваявалі Індыю ці нейкую іншую краіну, – сказала яна няпэўна. – Але паслухай , любы мой. Адварніся, калі ласка, на тры хвіліны».

Імператыўная форма *come on* ужываецца метафарычна і функцыянуе як дыскурсіў, таму і ў перакладзе бачым выраз *ды ну*, які выступае кантэкстуальным адпаведнікам. *Oh, Fletch, come on. Think. If you are talking to me now, then obviously you didn't die, did you?* Ды ну, Флетч! Падумай сам. Калі ты цяпер са мной гаворыш, дык відаць, не памёр, хіба няпраўда?

Пры перакладзе беларускай адзінкі *глядзі* выкарыстоўваліся наступныя адпаведнікі: *look, keep a look-out, it seems*, а таксама прыём апушчэння, калі адзінка не знаходзіла пераўвасаблення ў мове перакладу (табл. 3).

Табліца 3

Пераклады дыскурсіва *глядзі* на беларускую мову

Ты глядзі ў мяне, блыха крыжавінная. Ужо я табе пакажу, як над вухам гугнець, людзей непакоіць.	<i>Look here, you louse. I won't have you yelling into people's ears and scaring them.</i>
Макоўчык прайшоўся яшчэ раз каля коней, праверыў, як яны прывязаны, і, кінуўшы таварышу пахмурнае: «Ну, глядзі тут!», неспяшлівай хадой падаўся да палатак.	<i>Once more Makoučyk went round the stables and inspected how the horses were tied. Then with a last, rather sulky remark, – «Well, keep a look-out around here», he left and unhurriedly made for the tents.</i>
– Я таксама думаю... Значыцца, найсці, а? – Толькі глядзіце , раўчак заліло. Асцярожней...	<i>That's my opinion too... So, you think I had better go and report the matter to him? «Yes, Comrade Sergeant. But be careful on the way – the creek has been flooded».</i>
– А якіх ты хочаш за такое слоў?! Можна, пахваліць, што ўгробіў мне каня?! Не, ужо не дачакаешся! І гэтага, і Макоўчыка глядзіць не думаю!.. – Ты глядзі , як бы цябе за Макоўчыка не паглядзілі, дзе трэба!	<i>«So what? Do you think they deserve a pat on the back? Thank them for losing me such a horse?! No, my man, there are no praises forthcoming here! As for this Makoučyk fellow, – I tell you, he is in for it!». «You may be in for it, too if anything happens to him!».</i>
– А рака, Мак, ліха яе, усё пухне. Як з дрожджаў. Каб яна, глядзі , нас не затаніла...	<i>Look at the river, Mak. It's rising like crazy. Seems that it'll flood us, won't it?</i>

У наступным прыкладзе, *скажыце* функцыянуе як дыскурсіў, таму ў англійскай мове замяняецца на адпаведную лексему *actually*. А чаму вас, *скажыце*, прывезлі да нас? *And why, actually, were you brought here?*

Пры перакладзе дыскурсіва *слухай* быў ужыты выраз *d'you know*. Ён азірнуўся на Макоўчыка, які ўсё ваядаўся з вярхоўкай. – *Слухай*, Лёня, а Арла... – мы... забылі!.. *Then he turned his glance to the place where the horse-lines had been, and as he did so an expression of alarm appeared on his countenance.*

«*D'you know, Mak? We... left... Eagle... behind...*».

Такім чынам, найбольш супадзенняў у міжмоўным супастаўленні выяўляюць прагемы *слухай* і *listen*. Пры выкарыстанні імператываў-дыскурсіваў выкарыстоўваюцца адпаведнікі, якія перадаюць семантыку, а не форму, бо часта функцыянаванне дыскурсіваў не супадае ў даследаваных мовах (*скажыце* → *actually*; *come on* → ды ну).

ЛІТАРАТУРА

1. *Aijmer, K.* English discourse particles: evidence from a corpus / K. Aijmer. – Amsterdam : J. Benjamin, 2002. – XIV, 298 p. – (Studies in corpus linguistics ; vol. 10).
2. *Aijmer, K.* Pragmatic markers in translation: a methodological proposal / K. Aijmer, A. Foolen, A.-M. Simon-Vandenberghe // Approaches to discourse particles. – K. Fischer (ed.), 2006. – p. 101–114.
3. Путеводитель по дискурсивным словам русского языка / авт. А. Н. Баранов, В. А. Плунгян, Е. В. Рахилина. – М. : Помовский и партнеры, 1993. – 207 с.